

Bærekraftig produksjon i scenekunsten.

En rapport fra arbeidsgruppa bak prosjektet Resirkulert Scenografi, støttet av Kulturrådet.

Av Silje Sandodden Kise og Hege Pålstrup

Innholdsfortegnelse

BÆREKRAFTIG PRODUKSJON I SCENEKUNSTEN.	1
INNHALDSFORTEGNELSE	1
INNLEDNING	2
SAMMENDRAG	2
ARBEIDSGRUPPE OG ARBEIDSFORM	3
UNDERSØKELSE FOR BÆREKRAFTIG PRODUKSJON I TEATRENE.....	4
SEMINAR UNDER HEDDADAGENE 2019.....	10
INTERNASJONALE EKSEMPLER PÅ RESIRKULERING I SCENEKUNST	12
SIRKULÆRØKONOMI OG SCENEKUNST	18
KONKLUSJON FRA ARBEIDSGRUPPEN FOR BÆREKRAFTIG SCENOGRAFI:.....	21

Innledning

Arbeidsgruppa for bærekraftig scenografi ble startet etter et innledende seminar på Heddadagene i 2017, og vi fikk tildelt midler fra Kompetansehevede tiltak i mars 2018. Gruppen har underveis endret tittel for sitt arbeid fra Resirkulert scenografi, til Bærekraftig scenografi. Arbeidsgruppen har vært forankret i Norske Scenografer / Creo, med rapportering til styre og årsmøtet, men har vært drevet av medlemmene på selvstendig initiativ. Bakgrunnen for initiativet er feltets egen erkjennelse av et manglende fokus på bærekraft i scenekunstproduksjon.

Sammendrag

Teaterfeltet i Norge har mange gode intensjoner og mye dårlig samvittighet. Det finnes gode initiativer og tiltak for bærekraftig produksjon, men de er i liten grad formalisert i teatrenes strukturer. Det gode arbeidet skyldes i stor grad enkeltpersoners "geriljavirksomhet" utenfor stillingsinstruksen. Årsaker til at det er vanskelig å få til bærekraftig produksjon, ser i stor grad ut til å skyldes mangel på ressurser innen LAGRING, PERSONALE og TID, for å få dette til.

Arbeidsgruppa ser et stort potensial i deling av gode praksiser og formalisering av disse for NTOs medlemmer. Dette må da bli en del av teatrenes økonomi. NTO har nå flere gode initiativer og arbeidsgruppa har stilt seg til disposisjon for videre samarbeid.

Den samfunnsøkonomiske kostnaden for manglende bærekraft må synliggjøres og ansvarligjøres slik som i byggebransjen, hvor det er pålagt å redegjøre for avfallshåndtering i budsjettet som en del av produksjonskostnadene. Dette bør gi muligheter for både miljømessig og økonomisk bærekraft, åpne opp for et bredt samarbeid og deling av ressurser: mellom institusjonsteatrene, det frie scenekunstheltet og andre bransjer. Dette kan også gi gevinster i form av styrking av feltets smale og kompetente håndverksgrupper og gi det frie scenekunstheltet bedre produksjonsvilkår. Arbeidsgruppa ser for seg gjenbrukssentre, etter modell fra andre land og tilpasset norske forhold. Det er vanskelig å se for seg at slike gjenbrukssentre skal være en integrert del av scenekunstprodusentenes drift, både med hensyn til forretningsmodell og fagkunnskaper, men feltet bør ta felles ansvar for å bidra til oppstart av sirkulærøkonomi for sitt felt. Etablering av Klodens lokaler, kan være en mulig start for et slikt arbeid.

Arbeidsgruppe og arbeidsform

Dette har vi gjort:

- **Arbeidsmøter:** Vi har avholdt 3 møter og 2 Skypemøter i perioden juni 2018 til juni 2019, i tillegg til diskusjoner i eget fora på FB.
- **Spørreundersøkelse**
- **Research** på internasjonale initiativer og ressurser for bærekraftig ressursbruk
- **Seminar** på Heddadagene 11.06.19
- **Presentasjon** av arbeidet på Grønt Slipp ved Proscen/Bergen Dansesenter 17.09.19

Arbeidsgruppen for bærekraftig scenografi har bestått av Hege Pålsrud, Silje Sandodden Kise, Ingvild Holm, Janne Robberstad og Gjøril Bjercke Sæther. I praksis har det vært Silje og Hege som har driftet prosjektet, med de andre som aktive medlemmer i gruppens diskusjonsfora som en viktig del av prosessen. Opprinnelig bestod gruppen også av Arne Nøst og Carle Lange. Det har i løpet av perioden vært en del utskiftninger av gruppas aktive bidragsyttere. Dette kan skyldes at de fleste av medlemmene er aktive scenografer/kostymedesignere, med et høyt arbeidspress. Når en slik arbeidsgruppe skal drives utenfor en fastlagt struktur, krever det mye å kunne prioritere slikt arbeid. Nettopp derfor er vår konklusjon at videreføring av arbeidet og konkrete initiativ til oppstart av gjenbrukssentre bør administreres fra mer sentralt hold, gjerne gjennom NTO.

Arbeidsgruppen har søkt etter informasjon om initiativer/bedrifter internasjonalt som jobber med innhenting, resirkulering, videresalg eller formidling av materialer for kunst- og scenekunstproduksjon. Vi har også søkt etter kompetansesentre for bærekraftig scenekunst, og scenekunstinstitusjoner med spesielt fokus på bærekraftig ressursbruk. For å kunne videreføre arbeidet og opprette kontakter med ressurspersoner internasjonalt, vil vi i denne rapporten inkludere alle tips vi har fått, selv om vi i denne omgang ikke har hatt ressurser til å være i direkte kontakt med alle. Dette kartleggingsarbeidet har primært blitt utført av Silje Sandodden Kise.

Vi har gjennomført en spørreundersøkelse om tilstand og muligheter for bærekraftig produksjon i teatrene tilknyttet NTO. Denne avgrensningen betyr ikke at man utelukker det frie scenekunstheltet men at de institusjonelle teatrene har et stort produksjonsvolum, et felleskap gjennom NTO og en struktur til å formidle oversikt over dette, som gir muligheter for konkrete tiltak og samarbeid videre. Det kan gi føringer og utveksling til hele scenekunstheltet. Dette arbeidet ble primært utført av Hege Pålsrud. Funn fra både research og undersøkelse ble presentert under seminaret Bærekraftig Scenografi, i samarbeid med NTO og Heddadagene 2019.

Undersøkelse for bærekraftig produksjon i teatrene.

Undersøkelsen foregikk i løpet av mai/juni 2019. Den ble distribuert gjennom Kjetil Falkum, produsent for Heddadagene, og sendt ut til tekniske sjefer hos alle NTOs medlemmer. Sammen med resten av arbeidsgruppa, deltok Falkum også aktivt i kvalitetssikring av spørsmål til undersøkelsen. Undersøkelsen ble gjennomført med verktøyet SurveyMonkey og sendt ut på mail. Den var ikke anonym og svarene kan både sammenlignes og leses individuelt. Å knytte en slik undersøkelse til et seminar på Heddadagene, var også en strategi om å starte en dialog basert på kunnskap om hverandre i feltet, som kunne utveksles og videreføres etter denne prosjektperioden.

Spørsmål, svar og analyse:

25 besvarte deler av undersøkelsen og 13 fullstendig. NTO består av 39 medlemsinstitusjoner som er produsenter av scenekunst for musikk og teater. Det ble innhentet både kvantitativ og kvalitativ informasjon som representerer flere enn de som møtte på forrige seminar og som hadde mulighet til å møtes på seminaret 13. juni. De ble bedt om å svare for siste års produksjoner.

Vi antar at de som har svart, tilfeldigvis hadde tid. Vi antar at teaterfolk ønsker å bruke arbeidstiden på det de kan best: å skape scenekunst. En forholdsvis lav svarprosent (ca 38%), kan også indikere at de som svarer er de flinke, eller de mest bekymrede i klassen. Det fine med at 25 registrerte seg, er at de er inne i loopen. De har sett spørsmålene og kan plukke opp tråden.

De som gjennomførte hele undersøkelsen var:

- Akademi for scenekunst
- Teater Ibsen
- Den Nationale Scene A/S
- Rogaland Teater AS
- Teater Innlandet
- Trøndelag Teater
- Kilden Teater og Konserthus
- Dramatikkens hus
- Årjelhsaemien teatere As
- Den Nationale Scene
- Bergen Nasjonale Opera
- Nationaltheatret
- Teatret Vårt

Er bærekraftig materialbruk et definert ansvarsområde i organisasjonen?

12 av 15 svarte nei på dette spørsmålet. Øvrige svar fra disse respondentene, viser at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom å ha et ansvar og å være god. Mange som ikke har definert dette ansvaret gjør veldig bra ting. Vi tenker at det viser hvor viktig individuelle initiativer er, for å få til endring. Kan vi sikre at det blir bedre hvis dette ansvaret blir tydeligere definert hos flere?

Hva og hvor mye ble kjøpt inn av materialer?

ANSWER CHOICES	AVERAGE NUMBER	TOTAL NUMBER	RESPONSES
Treverk i lengdemeter	2,341	23,411	10
Aluminium i lengdemeter	1,244	12,439	10
Treplater, finér, mdf i kvm	850	8,503	10
Kostymetekstiler lengdemeter	708	5,664	8
Scenetekstiler kvm	567	5,103	9
Plast/akryl i kvm	329	2,959	9
Stål i lengdemeter	234	2,337	10
Isopor i kubik	35	318	9
Stål i kvm	14	95	7
Aluminium i kvm	6	35	6
Total Respondents: 10			

10 besvarte dette. Denne målingen av volum på ulike materialer, vil antakelig se svært ulik ut fra år til år, med tanke på store variasjoner i materialbruk fra produksjon til produksjon og som gir et helt annet bilde enn vi antar tilsvarende undersøkelser i byggebransjen vil gjøre. Eksempelvis stod Nationalteatret for nesten alt av aluminiumforbruk, på grunn av én produksjon. Det peker på utfordringer m.h.t hvordan materialer kan resirkuleres. Det kan være tilsvarende tilfeldig når noen har bruk for disse materialene igjen. Det aktualiserer også diskusjonen om gjenbrukbare moduler som Fabian den Otter viste god erfaring med fra Hordaland teater under seminaret på Heddadagene.

Hva går inn og hva går ut?

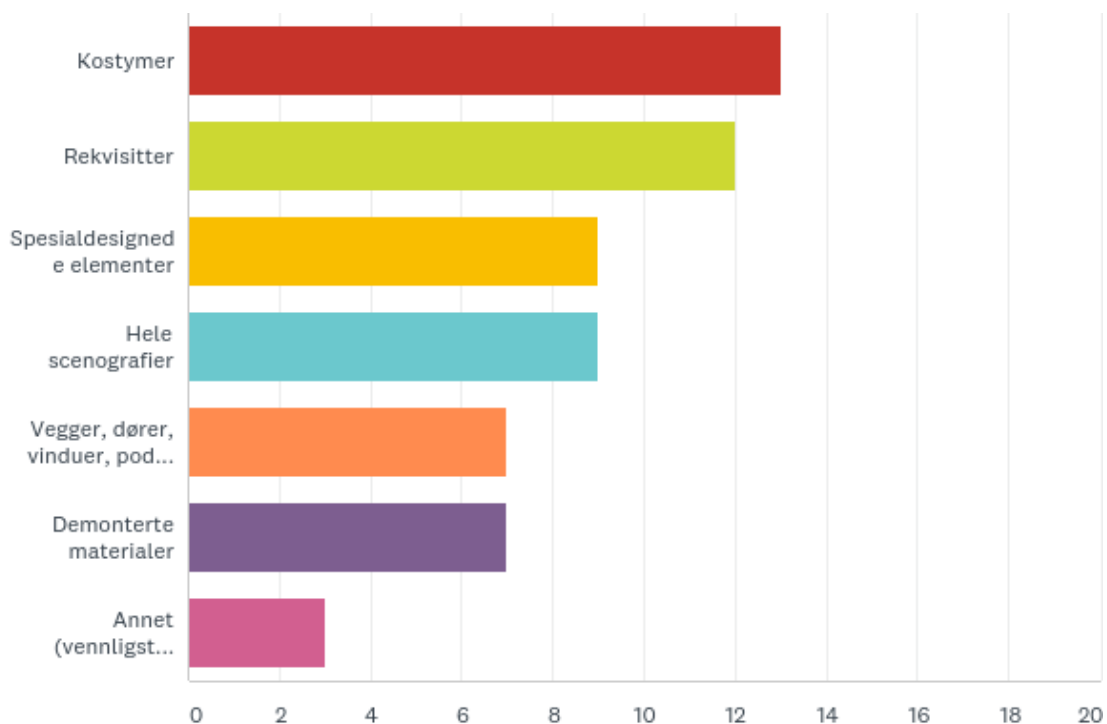
Vi spurte hvor mange nyproduksjoner de hadde sist år og hvor mange produksjoner som ble kassert. Det er vanskelig å si hvor mye materialer som går ut men antall nyproduserte scenografier og antall som går ut av repertoar, gir et innblikk i volum. 15 respondenter på dette spørsmålet hadde tilsammen 131 nyproduksjoner og 93 som ble kassert. Det er høy turnover.

ANSWER CHOICES	AVERAGE NUMBER	TOTAL NUMBER	RESPONSES
Hvor mange nyproduksjoner hadde dere i 2018?	9	131	15
Hvor mange produksjoner ble tatt ut av repertoar/kassert i 2018?	6	92	15
Total Respondents: 15			

Har du andre innspill m.h.t materialbruk i produksjon?

Her fikk vi inn innspill om at flere benytter eksterne produsenter eller leier scenografier, som gjør at de heller ikke har kunnskap om i hvilken grad produksjon og avfallshåndtering er bærekraftig. Det kom også fram typer materialer som vi ikke hadde fanget opp i spørsmål om materialbruk. Å måle forbruk i vekt, i tillegg til lengdemeter, som vi hadde spurt om ble også tematisert som en vesentlig faktor.

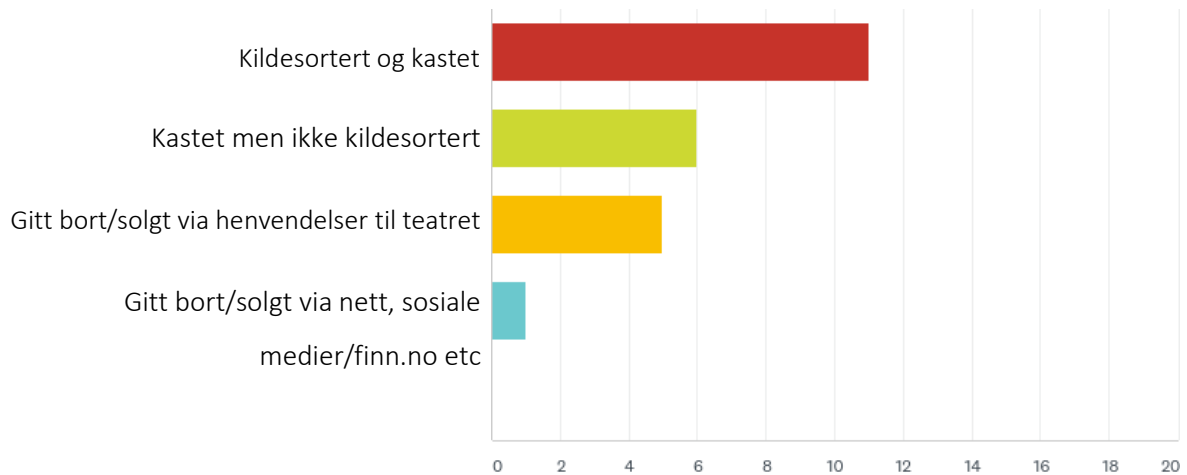
Hva ble tatt vare på av institusjonen?

13 besvarte spørsmålet. Svarene aktualiserer behovet for lager for å kunne gjenbruke større elementer. Rekvisitter og kostymer er forholdsvis enkle å gjenbruke og lagre. Selv om teatrene er flinke til å ta vare på kostymer, er det det store miljømessige utfordringer i tekstilbransjen med hensyn til produksjon og materialbruk. Arbeidsgruppa ser behov for at scenekunstheltet også henter kunnskap og tar ansvar for bruk av tekstiler i videre arbeid.

Det som ikke ble tatt vare på, hva skjedde med det?

Mange svarer at de er ganske flinke til å kildesortere men at de ikke bruker ikke nettsider og sosiale medier. Å selge på eksempelvis finn.no er ofte mye ekstraarbeid, der kjøperne har masse spørsmål, ikke dukker opp, trenger hjelp til å bære ut osv. Vinduet hvor ting skal ut, passer ikke nødvendigvis med øyeblikket noe trengs. Og uten lagring blir det søppel.

Hva gikk hvor? Nevn eksempler og gjerne mengde.

Her var vi ute etter praksis for håndtering av materialer som ikke lenger var i bruk. Hva sirkuleres videre? hvordan? og hva blir søppel? Svarene bekrefter bildet av svært liten bruk av formidling gjennom sosiale medier eller finn.no og eksemplifiser både problemer og muligheter med ulike materialer.

Svaralternativer, med alle innkomne svar fra respondentene:

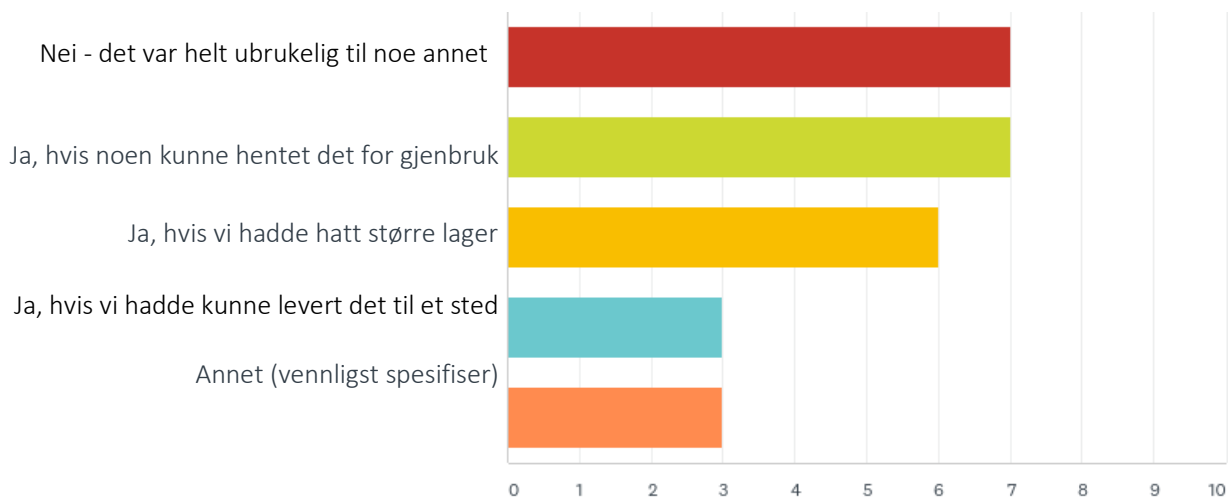
- **GITT BORT/SOLGT PÅ SOSIALE MEDIER, FINN.NO ETC:**
 1. 70 stk "bord" i alu ligger ute for salg.
 2. Noen møbler solgte vi
 3. To produksjoner er solgt. To kostymer er solgt til skuespillere. Noe lager er solgt innad på huset.
- **KILDESORTERT OG KASTET:**
 1. Treverk,sparklet,malt osv- Alurør,hullet,sveiset malt osv
 2. Trevirke, stål, alu, plast, kobber
 3. Scenografi
 4. Treverk og metall
 5. aluminium / stål / tre /særelementer som bil
 6. Tre og aluminium er sortert og kastet.
- **GITT BORT/SOLGT VIA HENVENDELSER TIL TEATRET:**
 1. materiale,treverk
 2. Enkelte settvegger
 3. Treverk
 4. etter forspørsel om konkrete ting / stort sett mindre teatre
 5. Gitt bort materialer etter Hedda Gabler.

- **KASTET, MEN IKKE KILDESORTERT:**

1. Everything
2. Restavfall, plast, settvegger med alu/trevirke/plast som er limt
3. skulpturdeler, restmaterialer, stoff, treelementer med mye farge og stoff og folie som komposit
4. Isopor, og noe annet som ikke lar seg kildesortere er kastet.

Kunne det som ble kastet blitt gjenbrukt, i så fall hvordan?

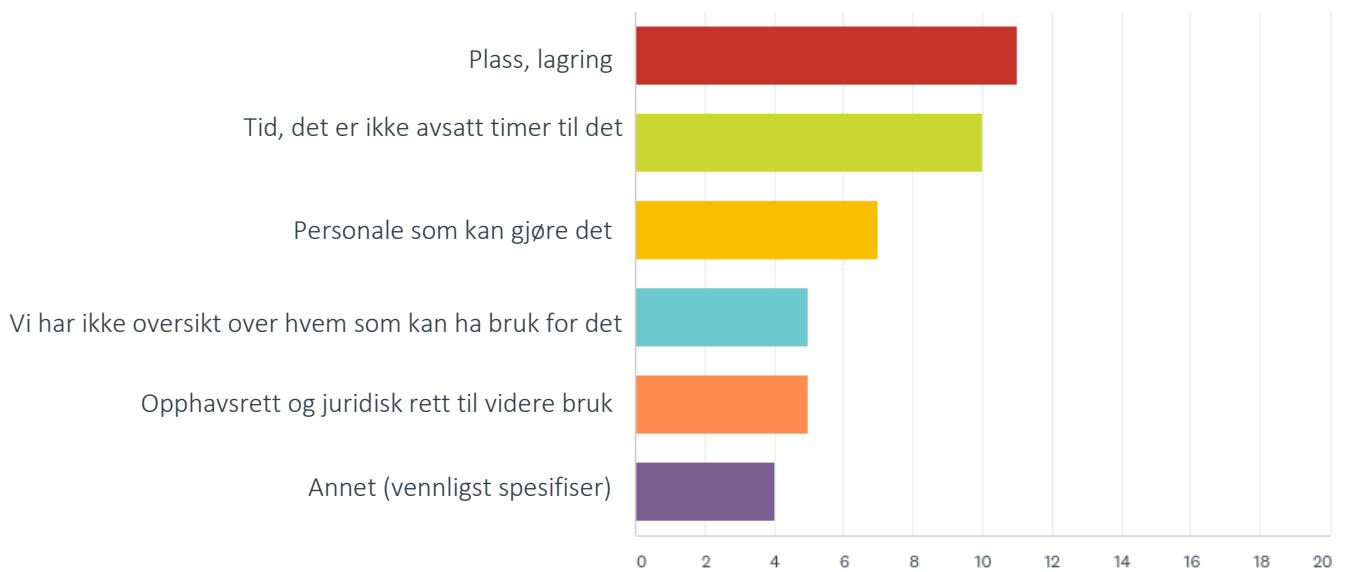
12 bevarte dette spørsmålet. Mye oppleves som umulig å gjenbruke, men det kanskje vi ikke alltid vet selv? Kanskje det må andre til for å se mulighetene i det? Kommentarer på dette gikk nettopp på kapasitet på tid og lager og at bearbejdede materialer ikke kunne gjenvinnes, som vi fikk kvantifisert i neste spørsmål.

Hva er det største hinderet for resirkulering?

13 besvarte spørsmålet. **PLASS, LAGRING, TID, PERSONALE** – Det er snakk om ressurser og at disse ikke er implementert i den produksjonen vi har pr. i dag. Dette fikk vi også utdypet på seminaret under Heddadagene. Vi anser dette som et vesentlig funn for videre arbeid. Alle vet at det er sånn, men få har mulighet til å gjøre noe med det innenfor sine rammer. At vi nå har konkrete funn på dette, sammen med diskusjonen omkring disse variablene på seminaret, bør gi moment for endring av praksis ved teatrene. Arbeidsgruppa stiller spørsmål om selve arbeidet med resirkulering skal være en del av teatrets drift eller om det skal ligge utenfor teatrene? De som jobber på teatrene er eksperter på å produsere scenekunst – det er verdifull kompetanse. Kanskje noen andre er eksperter på transport, lagring, formidling og salg?

Hva er det største hinderet for resirkulering?

På “Annet” her, kom det også innspill om problem med håndtering av bearbejdede materialer, men også eksempel på praksis hvor designere blir oppfordret til å stille deler av sine kreasjoner til gjenbruk utenfor kontekst.

Hva er dere dårligst på?

Respondentenes egen opplevelse handlet i stor grad om at for mye ble kastet, at de ikke sorterte, at de var dårlige på å finne alternative materialer, gjenbruk, produksjon av elementer som vanskelig kunne gjenbrukes, og underbemanning. Dette tematiserer igjen: **PLASS, LAGRING, TID, PERSONALE**. Her kom også reiser som et miljøproblem inn.

Hvilke tiltak har dere gjort?

- Innføring av modulsystemer som Hoac/Nivec
- Opplæring av ansatte
- Overgang til LED-lys
- Anbudspapirer spesifiserer at dekorasjoner lett skal kunne resirkuleres
- Økt oppmerksomhet rundt valg av materialer
- Gjenbruk i avtalen med scenograf

Få men gode tiltak er iverksatt, men ulike fra sted til sted. Mange av disse burde være lette å formalisere for å kunne gjelde alle. Gjenbruksavtaler med scenografer, har vært oppe blant scenografene. Her er det viktig å samtidig ivareta hensynet til opphavsrett. En idé her kan være å beholde kreditering fra tidligere scenografer, det er jo også en fin måte å resirkulere kunstnerskap – og å vise at man har en historie både kunstnerisk og materielt.

Seminar under Heddadagene 2019

Seminaret "Bærekraftig scenografi" ble arrangert under fagdagene på Heddadagene 11.06.19.

Seminaret ble arrangert av Kjetil Falkum, produsent for Heddadagene, i tett samarbeid med Hege Pålssrud og Silje Sandodden Kise. Det ble avholdt i Bikuben på Det Norske Teatret. Seminaret ble streamet live, og det var forhåndsmeldt interesse fra Kristiansand til Tromsø for tilgang til streamingen. Opptak av streamingen kan sees på <https://vimeo.com/341510810>. Per 19.09.19 har seminaret blitt vist 106 ganger. Det var 50 deltakere som i hovedsak bestod av teknisk stab og ledelse fra institusjonsteatre og scenografer (ca 60/40). Programmet bestod av presentasjoner fra inviterte deltakere og rundebordsamtale i etterkant. De inviterte var:

- Hege Pålssrud, scenograf: Bærekraftig scenografi - en undersøkelse om tilstand og muligheter for bærekraftig produksjon
- Silje Sandodden Kise, scenograf: Om internasjonale initiativer innen gjenbruk for kunstfeltet
- Fabian den Otter, teknisk leder ved Hordaland Teater: - om å bruke modulære aluminiumsstrukturer for å redusere materialsvinn. Presentasjon av systemet Item 24 / Aluflex.
- Karl Hanseth, teknisk direktør i Den Norske Opera og ballett. Om Operaens arbeid med prosjektet «Grønn opera»
- Eirik Willyson, produsent Kloden: Om Klodens arbeid for å etablere et nytt lokale med mest mulig gjenbruk av materialer og muligheten for å etablere et lager for gjenbruk, tilknyttet dette.

Rundebordssamtale:

Sentrale tema i samtalen var:

- nettbasert distribusjon av materialer
- praksiser for gjenbruk og distribusjon
- erfaringer og muligheter for bedre bærekraft gjennom samdrift av verksteder
- kunnskap og mangel på kunnskap om bærekraftige materialer.

Det forrige seminaret om resirkulering i scenekunsten (2016), hadde bl.a fokus på mulighetene for distribusjon av materialer og gjenbruk gjennom å opprette nettside for dette. Ingvild Holm presenterte den gang en dummy. En del av arbeidet i prosjektperioden for arbeidsgruppa har vært å utrede muligheter for nettbasert distribusjon og å få oversikt over eksisterende kanaler. På seminaret ble disse diskutert og nye kom til. Det er flere initiativer: Art Department på FB - som også innbefatter film og eventbransjen, Markedsplass for scenografi på FB- et initiativ fra Kjetil Falkum. Representantene fra NTO opplyste også at de har et internt nettverk for distribusjon. Det ble diskutert muligheter for å samkjøre og dele info om diverse nettverk.

Erfaring fra FB-gruppene er at flere ville bli kvitt ting, men det er lite konkrete salg av brukte elementer. Tilbakemeldinger fra teatrene på seminarene og i spørreundersøkelsen tyder på at det

prosjektnr: 327127

er urealistisk å løse utfordringen med slike nettbaserte løsninger. Pga tidspress og lite lagringsplass har teatrene svært korte tidsvinduer for henting av elementer, og de har ikke ressurser til å levere elementene ut til evt. kjøpere. En nettsideløsning krever at tilbyderen kan lagre elementet til det dukker opp en interessent som ønsker elementet, og erfaringsmessig er en del elementer så spesielle at man ikke vet når den rette "matchen" dukker opp.

Arbeidsgruppa viste til research på det som fungerer i andre bransjer, som Resirqel i byggebransjen, som i tillegg til nettside også henter og lagrer materialer. Silje viste også til sin research fra internasjonale gjenbrukssentre for kunstmateriale. Erfaringen herfra viser at man må tenke bredt nedslagsfelt og brede samarbeider, f.eks med flyttebyråer mht lagre.

Scenograf Marianne Stranger tok opp problemet med at å gjenbruke teatrenes egne materialer medførte ekstra arbeid, både for scenograf og teatre fordi det ikke var lagt inn strukturelt. Hun foreslo også at teatrene kan legge inn 3-5 ekstra arbeidsdager i f.eks scenografens kontrakt, for å finansiere ekstra arbeid med å velge mer miljøvennlige materialer, lete etter gjenbruk osv, siden teatrene ikke har kapasitet til å gjøre dette selv. Slik det er nå, vil dette være ubetalt ekstraarbeid som utføres etter eget ønske.

Riksteatret og National som har fellesverksted, viste også til at det førte til mer gjenbruk mellom disse teatrene fordi de kjente til hverandres produksjoner. Fabian tok til orde for at teaterverksteder generelt burde være mer åpne for eksterne produksjoner også mht til bedre bærekraft. Karl på Operaen, mente institusjonene burde bli bedre på å dele arbeidsressurser. Det handler også om å at smale yrkesgrupper og håndverk blir tatt vare på. Når det fremdeles er billigere å kaste enn å ta vare på, må resirkulering flyttes høyere opp som prioritet hos teatrene.

Mange ulike praksiser viser at det er tilfeldig i hvilken grad det resirkuleres. Fra Nationalteatret ble det også snakket om at det oppleves som å drive geriljavirksomhet - der man kan. Hva om man fikk en Heddapris for året mest bærekraftige produksjon/prosess? Beste miljøvennlige framskritt?

Et problem er at ingen har oversikt over hva de ulike aktørene trenger, og hva de snart skal kassere. Fordi vi er mange små produsenter med begrenset tid og ressurser, er det ofte billigere å kjøpe nytt og kaste, fordi oversikten mangler. Et konkret forslag var at alle teatrene sammen kunne finansiere en stilling; en person som har oversikt over alt som skjer, alle ting som skal kastes osv?

Kilden Teater framsto i undersøkelsen om proaktive mht til miljøvennlig produksjon og praksis. De er som Operaen miljøfyrtårn. De har etablert en egen miljøgruppe. De nevnte også problemet

prosjektnr: 327127

med at vi vet for lite om hva slags avtrykk de ulike materialene har. Å gå sammen for å finne ut av det hadde vært spennende. Silje opplyste at det finnes internasjonale ressurser og sjekklister som kan benyttes, og det bør undersøkes hvilke oppslagsverk for materialer og miljøavtrykk som allerede finnes. Hvis alle materialer er svanemerket før de kommer inn, er all produksjon som kommer ut også svanemerket. Kilden la også vekt energiforbruk som det største miljøproblemet i produksjon. De benytter nå fjernvarme og har planer om solcellepanel på taket.

Mht til å flytte miljøperspektiv opp, foreslo Silje å jobbe for mindre bruk av eksempelvis miljøskadelige brannhemmere, og at det bør legges press fra flere aktører opp mot større produsenter på materialer, maling og kjemikalier, som f.eks Rosco.

Sigrun Daireaux fra Dramatikkens Hus tok til orde for at NTOs skulle ta initiativ til å fortsette dette arbeidet. Hun er koordinator for en arbeidsgruppe i NTO som begynner å se på bærekraftsmål, både for bransjen overordnet og for hver enkelt institusjon.

Eirik Willyson fra Kloden ønsker å være med i et videre arbeid for å se på muligheter om samarbeid med Kloden, som fortsatt er i oppbyggings- og prosjekteringsfasen. Det ble også foreslått at man bør undersøke muligheten for samarbeid med Fretex, som er en aktør med erfaring både innenfor miljø/gjenbruk og arbeidsmarkedstiltak.

Internasjonale eksempler på resirkulering i scenekunst

Det finnes mange internasjonale eksempler på virksomheter som driver med videreformidling og videresalg av brukte materialer for scenekunst og andre kunstfelt. Vi har i dette arbeidet valgt ut tre eksempler som vi anser som spesielt relevante. Disse virksomhetene opererer i ulike størrelsesorden og med ulike finansiering. I tillegg har vi inkludert informasjon fra en velfungerende nettbasert løsning i UK. Men som referatet fra rundeborddiskusjonen tyder på, anbefaler vi ikke nettløsninger som en primær løsning for det norske teaterfeltet.

Materials for the Arts (MFTA), New York, USA.

Etablert: 1978

Nettside: www.materialsforthearts.org

Lokale: 325m² innendørs lager og varehus

Ansatte: 18 ansatte + 9 kunstnere / lærere for workshops og kurs. Over 700 frivillige i året; både privatpersoner og bedriftsgrupper som deltar som en form for frivillig samfunnsinnsats. Ca 7700 frivillighetstimer i året, tilsvarer 2 fulle årsverk.

prosjektnr: 327127

Finansiering: Offentlig og privat finansiert. MFTA Drives av New York City Department of Cultural Affairs, med finansiell støtte fra City's Departments of Sanitation and of Education. NYC finansierer driftsutgifter, husleie, lønn. Budsjett: ca 2 mill dollar i året. Non profit-organisasjonen *Friends of Materials of the Arts* finansierer utdanningsdelen av MFTA, gjennom private donasjoner. Arrangerer bl.a. et stort årlig veldedighetsball. Mottar ca 600.000 dollar årlig fra private donorer.

(Alle bilder: Fra google bildesøk på Materials of The Arts)

Skattefradrag som økonomisk insentiv:

Tidligere har man ved å donere materialer til MFTA fått skattefradrag, og dette har fungert som et insentiv for å øke mengden donerte materialer. Daglig leder for MFTA fortalte i juni 2019 at dette er i ferd med å avsluttes, og at den nåværende administrasjonen i USA kutter i slike initiativer fra statlig hold. Mest sannsynlig ville ikke MFTA kunne blitt startet i dagens politiske klima, men fordi organisasjonen er så godt etablert og høyt verdsatt i skole- og kunstfeltet i NY, tar ingen sjansen på å legge den ned.

Innsamling og formidling:

MFTA får materialer fra organisasjoner og bedrifter og donerer disse gratis til non-profit kunstorganisasjoner, offentlige kontorer og offentlige skoler. Mottakere må registreres og godkjennes.

prosjektnr: 327127

Materialtyper:

Tekstiler, maling, kunstmateriell, papir, papp, mindre stykker trevirke osv uten spikre o.l., div. objekter, rekvisitter, og mye mer. MFTA tar ikke mot større scenografi-elementer, settstykker og materialer av stor størrelse, møbler og større husholdningsartikler, printeres osv.

Disse kan formidles gjennom en online

nettkatalog der MFTA formidler direkte kontakt mellom donor og mottaker. Mottaker må avtale henting hos donor. MFTA sender ut mailer til potensielle mottakere om det er spesielle objekter annonsert i online-katalogen. De fleste som henter materialer hos MFTA reiser kollektivt eller i små biler, og få leter etter større ting. De største teatrene «handler» ikke hos MFTA, men donerer gjerne. MFTA setter krav til materialene som doneres. De må godkjennes for levering, og kan bli avvist om de ikke er i god nok stand, eller ikke vil bli brukt. Trevirke osv. må være demontert og ikke ha farlige elementer som spikre osv.

Workshops og kurs

MFTA arrangerer kurs og workshops for voksne og barn. De har undervisning i skoler, og arrangerer guidede turer for skoleklasser i varehuset, med undervisning om avfallsreduksjon og materialkunnskap. Senteret har et galleri med flere kunstprosjekter i året, og 2 artist in residency-opphold per år.

Material Mafia, Berlin

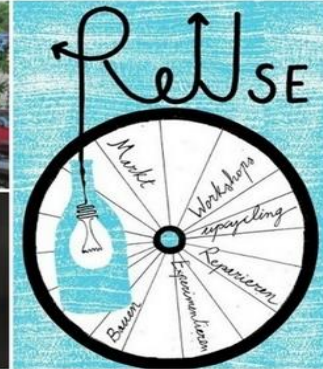
Etablert: 2012

Nettside: <http://www.material-mafia.net>

Lokale: 160 m2 innendørs + utendørs lokale.
Per juni 2019: Leter etter større lokale, ca 500 m2. (Startet i et 8 m2 lokale.)

Ansatte: 2 personer. Bedriften startet som et initiativ av ildsjeler.

Finansiering: Selvfinansiert gjennom salg av materialer og egne aktiviteter.

Materialer og formidlingsmåte:

Material Mafia formidler alle typer materialer men sjelden hele scenografielementer. De får materialene gratis, fra butikker, teatre, film, m.m. og henter ofte selv. Større teatre og filmproduksjoner leverer av og til materialene selv. De har en enkel online katalog på nettsiden. Nettsiden er sortert i materialkategorier: Tre, glass, kunstfiber, tekstiler, maling, papir og kartong, diverse. Større teatre er ikke kunder hos Material Mafia, de har ikke nok utvalg. Dette skyldes også størrelsen på lokalene, samt at bedriften driver i liten skala.

Material Mafia er med i forskningsprosjektet CURE, i samarbeid med Technische Universität Berlin, Chalmers Tekniska Högskola og Göteborg kommune, Kretslopp och Vatten. De ønsker å være en pådriver for et internasjonalt nettverk for ombrukssentre verden over.

Fra Remanufacture Days, Material Mafia. (Alle foto: Fra google bildesøk på Material Mafia.)

La Reserve des Arts, Paris.

Etablert: 2010

Nettside: www.lareservedesarts.org

Lokaler:

- Boutique La Reserve Arts: 130 m², sør i Paris
- L'Entrepôt: 3000 m² varehus i Patin, forstad til Paris.

Ansatte: 16 personer (ca 13 årsverk) + ca 30-50 frivillige (ca 1-2 årsverk).

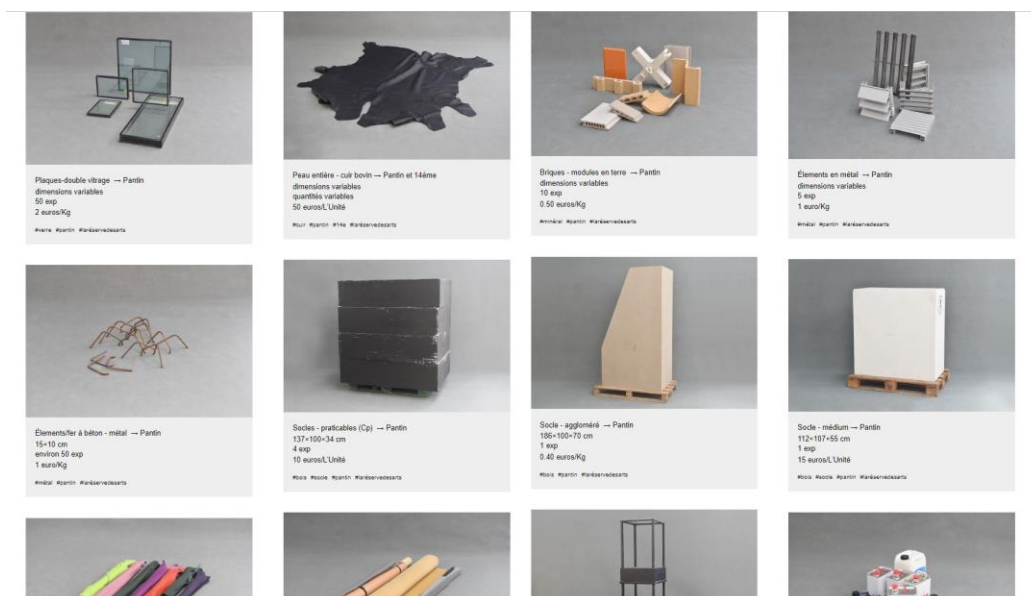
Daglig leder har 50% stilling, men i realiteten 100%.

Finansiering: Selvfinansiert. Ikke statlig støtte. Etter eget utsagn sliter de med økonomien, og kan ikke betale god nok lønn til sine ansatte.

- Ca 6500 medlemmer, som kan bruke verksteder og maskiner mot betaling. Medlemmer fra 60 ulike fagfelt: museum, film, teater, kunsthåndverk, billedkunst, «luksusdesign-firmaer» osv.
- Ikke samarbeid med byggebransjen pga regelverk: deres brukte materialer er ikke godkjent for bruk i bygg.
- Logistikk: Endel leverer brukte materialer selv. La Reserve gjør også avtale om å hente og sortere avfall hos bedrifter, da betaler bedriften for dette.
- Kurs og workshops, undervisning for bedrifter i bærekraft
- Formidler kontakt mellom kunstnere og bedrifter for kunstprosjekter rettet mot den enkelte bedrift, med fokus på bærekraft og ressursbruk.

Materialkategorier:

- Mindre butikk (Boutique): bl.a stoff, lær, maskinvare, mindre materialer og «rare» ting.
- Stort varehus (L'Entrepôt): bl.a. tekstil, tre, skinn, metall, plast, glass, maling, papir / papp, sammensatte materialer, elektriske artikler.
- Online katalog, med søkbare kategorier. Det er kun utvalgte objekter som annonseres online, de har ikke kapasitet til å gjøre hele beholdningen søkbar.

prosjektnr: 327127

Problemstillinger: Fransk lovgivning hindrer institusjoner som mottar statsstøtte (teatre, museer osv) å donere vekk materialer gratis. Dette hindrer de store institusjonene å donere til La Reserve des Arts. Det er flere prosjekter i Frankrike med fokus på sirkulærøkonomi nå, og de håper å få til en lovendring.

www.set-exchange.com

Etablert: 2011

Lokaler: Kun nettside. Kontaktadresse: admin@Set-Exchange.co.uk

Ansatte: Drives på frivillig basis av ildsjeler i teaterfeltet.

Driftsmodell: Gratis nettside for donasjon av scenografier. Det er ingen avgift for å bruke siden.

Utgiftene til nettsiden finansieres med reklame og sponsorer. Medlemmene lister opp elementer som gis bort, og interesserte mottakere tar kontakt. Det er også mulig å legge ut poster som etterlyser ønskede elementer. Administratorene har programmert nettsiden slik at den “drifter seg selv.” Nettsiden sender ut en epost. hver natt som lister opp gårsdagens aktivitet på siden. Har 2500 abonnenter til denne mailutsendelsen.

Registrert aktivitet via nettsiden:

- 6000 medlemmer
- 2500 medlemmer abonnerer på daglige oppdateringer
- Ca 3-10 nye poster på siden hver dag

Samlede tall etter 8 års drift *:

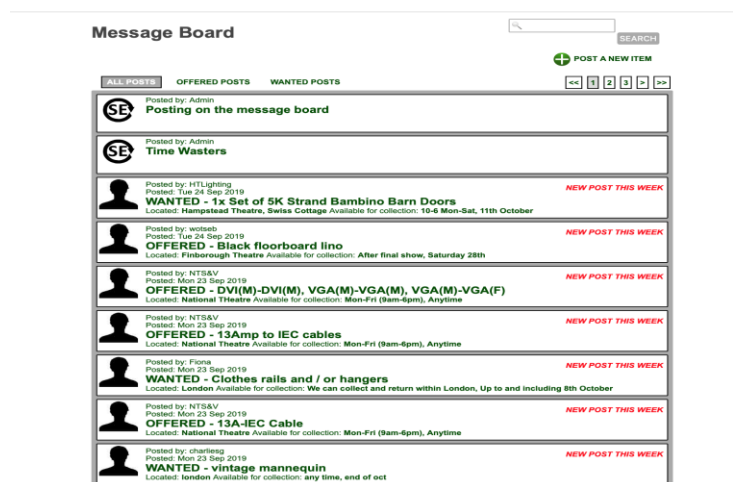
- 2619 “ønsket element”-poster
- 2607 “gis bort”- poster
- 2252 elementer har blitt registrert gitt bort

*Nettsiden er avhengig av at brukerne

selv registrerer elementene som gitt bort, så tallene kan være høyere.

Hvem bruker siden?

Alt fra større teatre til mindre teatre og teatergrupper/kompanier. Hovedvekten av de som mottar elementene er mindre teatre og kompanier med lavbudsjett eller nullbudsjett. De store offentlige teatrene er ofte flinke på å donere elementer, men administratorene ser at dette er avhengig av personlig engasjement hos enkeltpersoner ved teatrene. Ved endring i ansettelse kan antallet poster synke betraktelig. Det er ikke noe særlig aktivitet fra større kommersielle teatre og West End, noe administratoren kommenterer som svært synd. Han konkluderer med at siden klarer å generere stort engasjement, men at de etter åtte år likevel ikke har blitt “mainstream company policy”.

Sirkulærøkonomi og scenekunst

På politisk nivå i EU og Norge gir man signaler om at sirkulærøkonomi skal prioriteres.

«**Sirkulær økonomi** innebærer et utvidet syn på hva som er ressurser og hvordan de kan utnyttes mest mulig effektivt. I en verden der presset på naturressursene øker sterkt, er det avgjørende for miljøet og klimaet at ressurser brukes og gjenbrukes mer effektivt. Etersom **effektiv ressursbruk** også er **god økonomi** vil en aktiv politikk for sirkulær økonomi også kunne **styrke næringslivets grønne konkurransekraft**. (...) Europakommisjonens politikkpakke om sirkulær økonomi ble lagt fram i desember 2015. (...) **EU venter store positive effekter av pakken**, bl.a. for økonomisk vekst, sysselsetting, konkurransekraft og klima og miljøbeskyttelse. (Fra Stortingsmelding nr 45, 21.6.2017: «Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi»). Rapportskrivers egen utheving.) I Byggebransjen er det implementert strukturelt at produsentene må redgjøre for og legg inn i sine kostnader hvordan materialbruk, produksjon og avfallshåndtering blir håndtert i henhold til miljøkrav, før start av prosjekter. Lignende tiltak burde være formalisert også i scenekunsten.

Avfallshierarkiet

For å se på ulike måter å fokusere et bærekraft-initiativ for materialbruk- og gjenvinning i scenekunsten, kan det være nyttig å se på definisjonene rundt avfall. Avfallspyramiden illustrerer prioriteringene i norsk avfallspolitikk og EUs rammedirektiv for avfall. Den leses fra øverst til nederst, og målet er at avfallet skal behandles så nær toppen av pyramiden som mulig.

Avfallsreduksjon

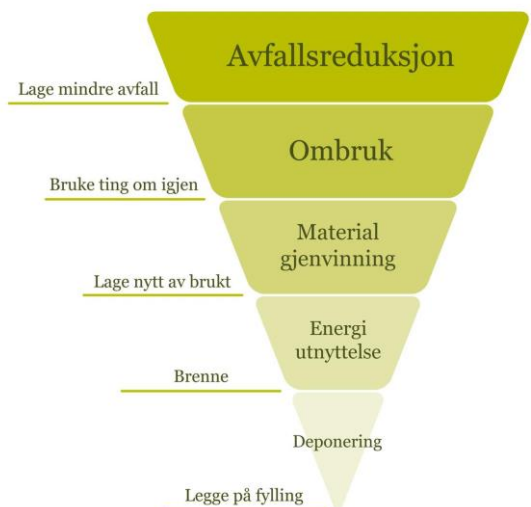
Det fremste målet i avfallspolitikken er å redusere avfallsmengdene, og sikre at veksten i avfallsmengdene er lavere enn den økonomiske veksten.

Gjenbruk

Mål nummer to i avfallspolitikken er å bruke tingene om igjen framfor å kaste dem. For den vanlige forbruker er gjenbruk, miljømerking og reparasjon viktige stikkord. Gjenbruk (også kalt ombruk) bevarer mer av energien som ble brukt til å produsere produktet i utgangspunktet, og er derfor å foretrekke fremfor resirkulering der det er mulig.

Materialgjenvinning

Gjenvinning av avfallet slik at de ulike materialene kan brukes som råvarer i produksjon av nye

prosjektnr: 327127

produkter. Eksempel: en pappeske bli til en ny pappeske, et yogurtbeger kan bli til en kleshenger. Råstoff basert på avfall har lavere bruk av energi enn nyutvunnede råstoffer.

Energiutnyttelse

Avfallet blir brent og varmen utnyttet til å skape varmt vann og strøm. Energiutnyttelse av restavfall erstatter bruk av elektrisitet, olje og gass til oppvarming og gjør at helse- og miljøskadelige stoffer tas ut av kretsløpet. Selv for avfall med lavt energiinnhold er energiutnyttelse mer miljøvennlig enn deponering, fordi deponering vil medføre større utslipp av klimagasser. (Kilde: Store norske leksikon.<https://snl.no/avfallshierarki>)

Politiske mål og direktiver:

Norge er gjennom EØS-avtalen bundet til å følge gjeldende EU-regelverk på miljøsidan. Våren 2018 ble EUs rammedirektiv for avfall revidert. Avfalls- og gjenvinningsbransjen i Europa har dermed fått oppdatert det viktigste rammeverket for overgangen til en sirkulær økonomi.

(Kilde: avfallnorge.no.)

Arbeidsgruppen for bærekraftig scenografi mener at EUs avfallsdirektiv bør brukes som et middel og insentiv for også å få plass strukturelle endringer i scenekunstheltet, og at dette kan generere nye virksomheter med samfunnsmessig innvirkning også utenfor kunstfeltene.

Endringene i direktivet skal blant annet bidra til bedre design av produkter, reduserte avfallsmengder, redusert forsøpling, økt ombruk og materialgjenvinning, sterkere produsentansvar og redusert deponering. Det nye direktivet inneholder ambisiøse mål om å øke graden av ombruk, og minske mengden avfall som ikke gjenbrukes. Dette skal skje gjennom konkrete og målrettede tiltak, og medlemslandene er forpliktet til å bruke økonomiske eller andre virkemidler for å styrke bruken av avfallshierarkiet.

Medlemslandene skal innføre en rekke tiltak og minimumskrav for forebygging av avfall, som blant annet å fremme design, produksjon og bruk av produkter som er fremstilt på en ressurseffektiv måte, og som er egnet for reparasjon og ombruk. Man fokuserer altså på på hele livssyklusen til produktene. Et særlig relevant punkt for denne rapporten, er at et av de foreslåtte tiltakene for å øke graden av ombruk er å starte akkrediterte gjenbruks- og reparasjonssentre og nettverk.

På den norske regjerings nettside kan man lese at direktivet blir vurdert som «svært omfattende og ambisiøst, og det vil bli krevende å nå målene.» Samtidig fokuseres det på de potensielle positive virkningene, og mulighetene for nye næringer som denne omstillingen kan føre med seg. «Norsk næringsliv, kommuner og organisasjoner har vært overveiende positive til forslaget i

prosjektnr: 327127

høringsrunden.» (Fra www.regjeringen.no, notat april 2019; Europaparlaments- og rådsdirektiv (EU) 2018/851 om endring av direktiv 2008/98/EF om avfall.)

Designing Away Waste:

A Comparative Analysis of Urban Reuse and Remanufacture Initiatives:

Forskningsrapport om Centers for Urban Remanufacture (CUREs), Av Isabel Ordoñez, Oskar Rexfelt, Shea Hagy og Luisa Unkrig.

Rapporten oppsummerer arbeidet i forskningsprosjektet CURE Pathfinder, finansiert av den europeiske klimatenketanken EIT Climate-KIC. (For informasjon om EIT, se:

<https://www.climate-kic.org/who-we-are/what-is-climate-kic/>) Målet med prosjektet var å forsøke å lage et rammeverk eller en guide for hvordan å etablere nye CUREs. Forskerne dybdeintervjuet 15 eksisterende initiativer i Berlin, København og Gøteborg, rundt temaene:

- Driftsmodeller
- Finansieringsmodeller
- Antatt grad av materialgjennbruk
- Identifisering av felles temaer for videre undersøkning.

Forskningsrapporten er publisert i det fagfelleverderte open access-tidsskriftet Recycling.

Link til rapporten: <https://www.mdpi.com/2313-4321/4/2/15>

Link til tidsskriftet: <https://www.mdpi.com/journal/recycling>

Hva er en CURE?

Rapportens forfattere konkluderer ved å liste opp en del kriterier en CURE må oppfylle:

- Et fysisk gjenbrukssenter, men bør også være en del av et nettverk av aktører som utforsker og bidrar til gjenbruk og remanufacturing av brukte materialer.

Det fysiske senteret skal ha:

- Varehus for brukte materialer
- Åpent eller delvis åpent verksted for utprøving og prototyping
- Arrangere kompetansehevende kurs for allmennheten og for profesjonelle aktører
- Støtte lokalt entreprenørskap innen sirkulærøkonomi.

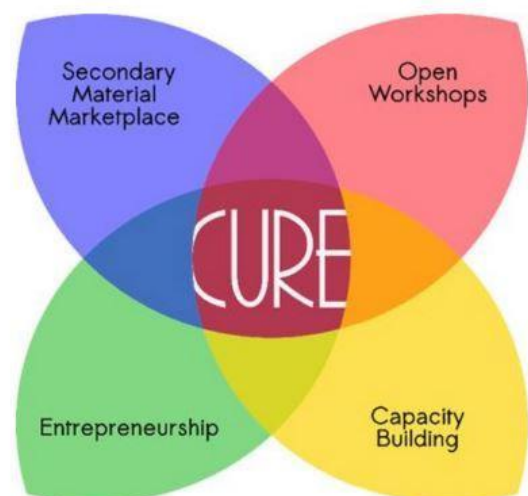

Figure 1. Underlying aspects that should guide future CUREs.

Finansiering:

Man forventer at en CURE finansierer driften gjennom egne aktiviteter som salg av produkter / brukte materialer, kursvirksomhet, utleie av verksted, konsulentbistand, m.m. De 15 ulike initiativene rapporten undersøkte, oppfylte i ulik grad disse kriteriene.

Det er ikke relevant for denne rapporten å gå i detalj på de enkelte initiativene, da disse ikke fokuserte på materialer innenfor (scene)kunst. Og endel av virksomhetene var mer fokusert mot reparasjonsverksteder og “makers spaces”. Vi vil her bare nevne de mest interessante og overførbare virksomhetene som ble undersøkt:

- **Guldminen, København**
- **Återbruk, Gøteborg**
- **Genbyg, København**
- **Material Mafia, Berlin**

Viktige utfordringer:

- Rapporten konkluderer med dette som den største og mest presserende utfordringen: Å standardisere lagerbeholdningssystemer for materialene.
- Å etablere systemer som forholder seg til internasjonelle kriterier for innrapportering til avfallsstatistikk og gjenbruksstatistikk.

De av initiativene som har egne systemer for lagerbeholdningen, bruker alle egne kategorier og definisjoner som gjør det vanskelig å rapportere inn til avfallsstatistikk, og til å regne ut miljøgevinsten. Et standardisert system bør bl.a rapportere inn vekt på gjenbrukte materialer. Et standardisert system bør utvikles slik at initiativene kan sammenlignes, og rapportere inn til offisiell statistikk. Dette er essensielt for at initiativer som CUREs kan bli en seriøs aktør i den nye sirkulærøkonomien.

Konklusjon fra arbeidsgruppen for bærekraftig scenografi:

Det er sterke føringer i europeisk og norsk politikk mot en sirkulær økonomi, og arbeidsgruppa mener det bør startes et arbeid for å opprette gjenbrukssentre for materialer til scenekunstproduksjon og andre tilstøtende bransjer. Det er vanskelig å se for seg at det skal være en integrert del av scenekunstprodusentenes drift, både med hensyn til forretningsmodell og fagkunnskaper. Et slikt distribusjonsledd burde omfatte mange flere bransjer som også produserer, kjøper og selger designelementer. Disse sentrene bør opprettes slik at bedriftsmodellen er økonomisk bærekraftig, men med et fokus på å omfordele ressursene slik at mindre ressurssterke kunst- og fagmiljøer kan gjenbruke materialer til en lavere pris. Det må likevel være scenekunstmiljøet sitt ansvar å være pådrivere for å finne entreprenører som kan

prosjektnr: 327127

være interessert i dette, ved å bistå med vår research fra etablerte praksiser i andre land. Det er også behov for en grundig markedsanalyse for å undersøke behov og etterspørsel i Norge. Vi mener det vil være både en stor samfunnsøkonomisk og miljøpolitisk gevinst i slike sentre.

Vi foreslår at man ser til CURE-rapporten og de undersøkte internasjonale virksomhetene i denne rapporten, for innspill til hvordan disse sentrene også kan gi samfunnsmessig engasjement gjennom brukermedvirkning og bevisstgjøring på ressursbruk, ombruk og reparasjon. Dette engasjementet er allerede tilstede i trender som Makers Spaces, reparasjonsverksteder, og er eksempler på grasrotengasjement som vil være nødvendig for å oppfylle det Grønne Skiftet.

Arbeidsgruppa har stor tiltro til NTOs videre arbeid gjennom det brede engasjementet fra mange av deres deltakere på seminaret på Heddadagene. Sigrun Daireaux, koordinator for NTOs komité for bærekraft i norsk teater, har vært i kontakt med arbeidsgruppen i etterkant, og ønsker å følge opp arbeidet videre. Carte Blanches representant i denne komiteen i NTO, Tora de Zwart Rørholt, viste også stor interesse for arbeidet under en oppfølgingsdebatt på Grønt Slipp i Bergen. NTO er også involvert i en nyoppstartet arbeidsgruppe med Norske Kulturhus og Virke, som bl.a. arbeider for å miljøsertifisere alle norske kulturhus. Dette arbeidet vil påvirke alle aspekter ved driften ved norske kulturhus, og handler også om å forankre miljøengasjementet høyere opp i organisasjonene.

Arbeidsgruppa ser det som svært viktig med samordning av de enkeltstående initiativene og arbeidene på ulike felt i kulturlivet. Ved bedre utveksling av informasjon og ressurser, og samordning av arbeidet kan vi raskere få strukturelle endringer på mer overgripende plan. Slik kan vi heve arbeidet for bærekraftig scenekunst fra den enkelte engasjerte medarbeider til et systematisk grønt skifte.

Vi ser også at et viktig punkt i det videre arbeidet for mer bærekraftig scenekunstproduksjon, vil være en grundig kartlegging av det miljømessige fotavtrykket ved de mest brukte materialene og kjemikaliene. Det bør utarbeides enkle håndbøker for utregning av en produksjons fotavtrykk, og for å kunne ta de mest miljø- og klimavennlige valgene i planlegging og preproduksjon.

Arbeidsgruppen for bærekraftig scenografi kan være bidragsytere i diskusjonsfora i den videre prosessen og vil være pådrivere for at funnene fra prosjektperioden fortsetter å bli delt og fulgt opp.

Tilgjengelige ressurser og initiativer (et utvalg):

Bedrifter/organisasjoner innen videreformidling/videresalg av brukte materialer for kunst:

- Material Mafia, Berlin
- Materials for the Arts, New York
- La Reserve des Arts, Paris
- www.set-exchange.com, Nettside for kjøp/salg/donering, UK.

Kompetanseorganisasjoner / nettverk for bærekraftige initiativer i scenekunst:

- Broadway Green Alliance, USA. <https://www.broadwaygreen.com>
- Julies Bicycle, UK. <https://www.juliesbicycle.com>
Kalkulator fra Julies Bicycle der man kan regne ut karbonavtrykket til kreative virksomheter:
- <https://ig-tools.com/signup>
- Eco Sceno, Montreal
- Inspirador – Goethe Institut Guide for Sustainability.
<https://www.goethe.de/ins/br/en/kul/sup/nsp.html>
- Centre for Sustainability in the Arts, Toronto / Los Angeles.
<http://www.sustainablepractice.org>
- CURE, forskningsprosjekt om etablering av Centres for Urban Remanufacture:
- <http://www.cure.tu-berlin.de>

Teaterhus med spesiell fokus på bærekraft:

- Serenbe Playhouse, Canada. Forsøker å drive et helt teaterhus bærekraftig.
www.serenbeplayhouse.com
- Arcola Theatre, London. Forsøker å bli verdens første karbonnøytrale teater.
<https://www.arcolatheatre.com>

Andre initiativer:

- Facebook-gruppen Markedsplass for scenografi
- Facebook-gruppen Eco Scenography
- Facebook-gruppen Art Department